

Klockstapeln vid Hagshults kyrka

Antikvarisk dokumentation efter brand
Hagshult socken i Vaggeryds kommun, Jönköpings län, Växjö stift

Klockstapeln vid Hagshults kyrka

Antikvarisk dokumentation efter brand,
Hagshults socken i Vaggeryds kommun, Jönköpings län, Växjö
stift

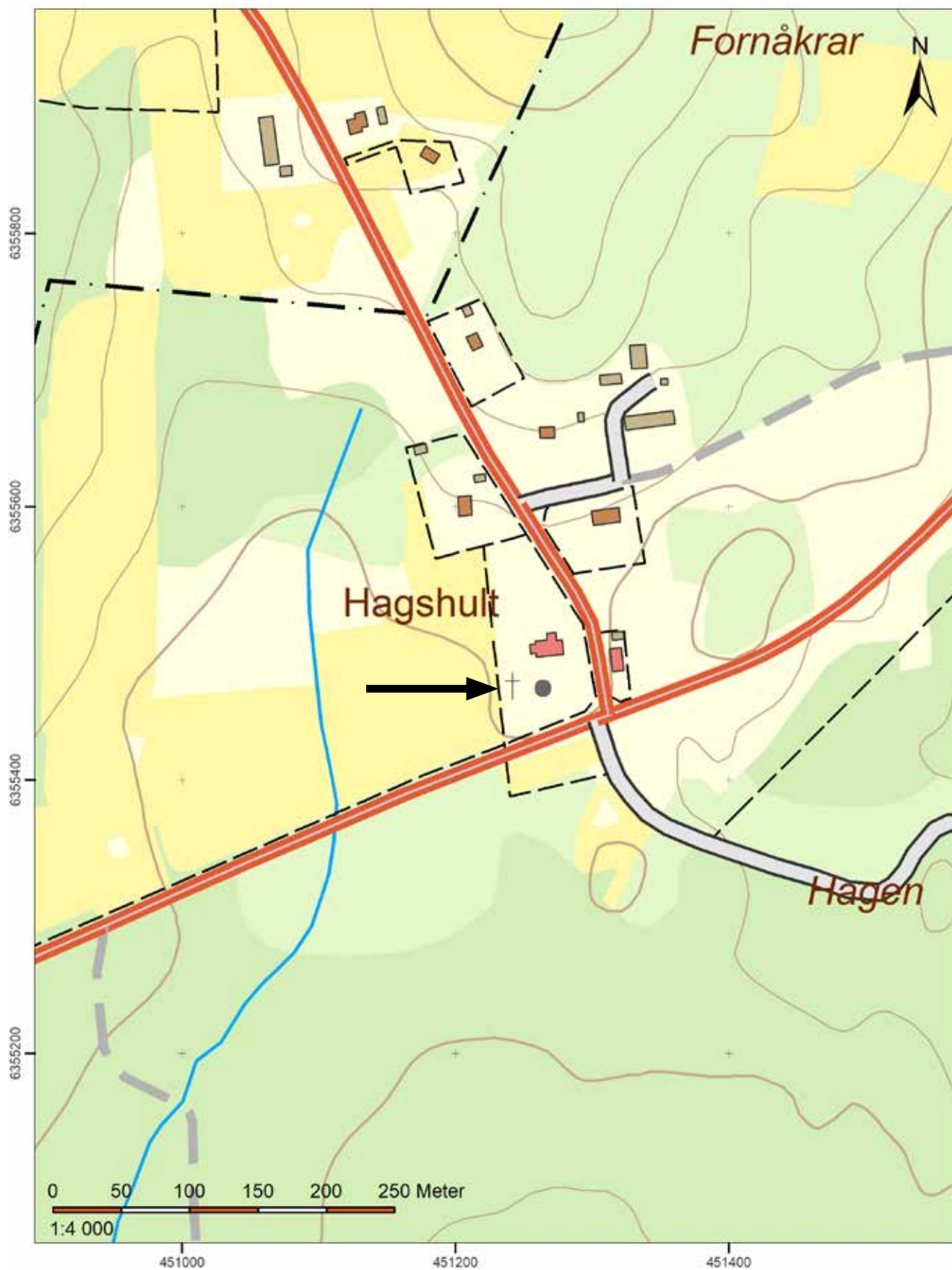
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2021

Innehåll

Inledning.....	5
Syfte.....	5
Historiskt om kyrkklockor och klockstaplar	5
Klockstapelns generella konstruktion	7
Klockbocken	7
Tornstapeln	7
Historik Hagshult	8
Hagshults kyrka.....	8
Klockstapeln	8
Byggmästare Johan i Hult	11
Klockorna	11
Klockstaplar i Jönköpings län	12
Situationen på plats	14
Timmerkonstruktionen	15
Klockorna	15
Analys av konstruktionen	17
Dendrokronologisk undersökning	22
Antikvariska iakttagelser och analys	22
Sammanfogningar	22
Knutar	22
Spik	23
Dymlingar	24
Ombyggnaden 1785	24
Restaureringen 2010	26
Sammanfattning	26
Administrativa uppgifter	27
Referenser	27
Arkiv	27
Digitala källor	27
Tryckta källor och litteratur	27

Bilagor

Bilaga 1. Fotobilaga	29–30
Bilaga 2. Dendrokronologisk analys	31–34
Bilaga 3. Dendrokronologiska prover	35–38
Bilaga 4. Ritning, uppmätningar	39–40
Bilaga 5. Klockstaplar, referenser	41–42

Utdrag ur digitala fastighetskartan.

Inledning

Under tidig morgon den 30 september 2020 ödelades Hagshults klockstapel av en brand.

Hagshults kyrka är medeltida och klockstapeln uppfördes 1684 enligt kyrkoarkiven. Klockstapeln har felaktigt uppgivits vara uppförd under 1700-talets slut, men detta årtal ska i stället hänföras till en renovering.

Branden var en tragedi av stora mått men gav samtidigt en möjlighet att försöka samla mera kunskap om den aktuella klockstapeln i samband med uppröjningsarbetena på platsen. Dokumentationen var ett samlat initiativ från läns museet och länsstyrelsen samt stiftet som gav församlingen de ekonomiska förutsättningarna till genomförandet. Dokumentationen genomfördes den 2–5 november 2020 i samband med uppröjningsarbetena.

Syfte

Syftet med dokumentationen var flera, dels att försöka få ut så mycket kunskap som möjligt ur det bevarade fysiska materialet vilket innefattade en genomgång av det brandskadade virket på plats och en dendrokronologiska datering av stommen, dels att göra viss arkivsökning för att försöka sätta klockstapel i Hagshult i relation till andra klockstaplar i länet.

Historiskt om kyrkklockor och klockstaplar

Klockor lär ha kallat till kyrkorna redan i samband med det första kristnandet. Den äldsta svenska avbildningen av en klockstapel med klockor är vävnaden från Skog i Hälsingland som finns på Historiska museet sedan den återfanns i början av 1910-talet. Bildväven som är daterad till 1200-talet framställer bland annat en stiliserad kyrkobyggnad med en klockstapel vid sidan om kyrkans kor. Man kan se tre personer som med hjälp av rep ringer i två klockor som

Klockstapeln i Hagshult efter restaureringen 2010.
Foto: Robin Guillbrandsson, JLM.

Bonaden från Skog, Statens Historiska museum.

Lillklockan i Burseryds kyrka, som är daterad till 1238 är Sveriges näst äldsta kyrkklocka. Foto: Mattias Sörensen, JLM.

Kyrkklockan i Kållerstad kyrka är stilhistoriskt daterad till omkring 1300. Foto: Robin Guilbrandsson, JLM.

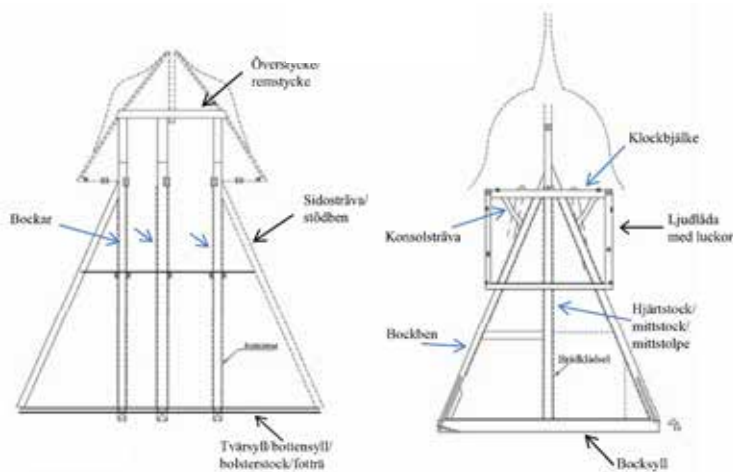
hänger ett våningsplan högre upp i den i genomskärning avbildade byggnaden. Lillklockan manövreras av en person och storklockan rings av två personer tillsammans. Vävningen visar även flera klockor som hänger i kyrkobyggnaden.

Även i den äldsta lagstiftningen nämns klockor och klockringning. I kyrkobalken i Smålandslagen berättas hur en kyrka ska rustas och att den är fullkomlig först när den också har en klocka som kan kalla församlingen. I den Äldre Västgötalagen regleras vem som har ansvar om en klocka faller ner i någons huvud och reglerna varierar om klockan hänger ute eller inne kyrkan. Detta tyder på att det var vanligt med klockor både utanför och inne i kyrkan, vilket även bonaden från Skog visar.

Den äldsta säkert daterade kyrkklockan i Sverige är lillklockan i Saleby kyrka, Västergötland, som är daterad till 1228 genom dess inskription i runskrift. Den så kallade ungdomsklockan i Burseryds kyrka från 1238 är även den daterad genom en runskriftsin-skription, vilket gör den till landets nästa äldsta klocka. En annan medeltida kyrkklocka som fortfarande är i bruk är klockan i Kållerstads kyrka, den antas vara från omkring år 1300 utifrån sin ålderdomliga bikupeform.

Ytterligare en av de äldre daterade klockorna i länet är klockan i Bondstorps kyrka, den är gjuten 1517 av en klockgjutare i Skänninge. Redan från 1400-talet anges Jönköping ha haft klock- och grytgjutare för att under 1700-talet vara en viktig näring.

De äldsta daterade klockstaplarna är av typen klocktorn eller tornstapel. Under åren 2012–2014 genomförde Skara stift en pilotstudie kring klockstaplar inom stiftet med fokus på timmermännens perspektiv. Inom ramen för projektet gjordes dendrokronologiska dateringar av ett antal klockstaplar. Den äldsta dateringen är från 1300-talets första hälft och är av en så kallad tornstapel. Klockstaplarna i Ransberg, Norra Fågelås och Brevik är därmed de äldsta kända klockstaplarna i Sverige. Tidigare var tornstapeln vid Härlövs kyrka i Alvesta daterad till 1485 en av de

Klockbockens konstruktion, bilden hämtad ur rapporten Klockstaplar i Skara stift. Bengt Bygdén 2014.

äldsta, tillsammans med tornstaplarna i Norra Mellby och Brönestad, båda utanför Hässleholm som är daterade till 1490-talet.

Klockstapelns generella konstruktion

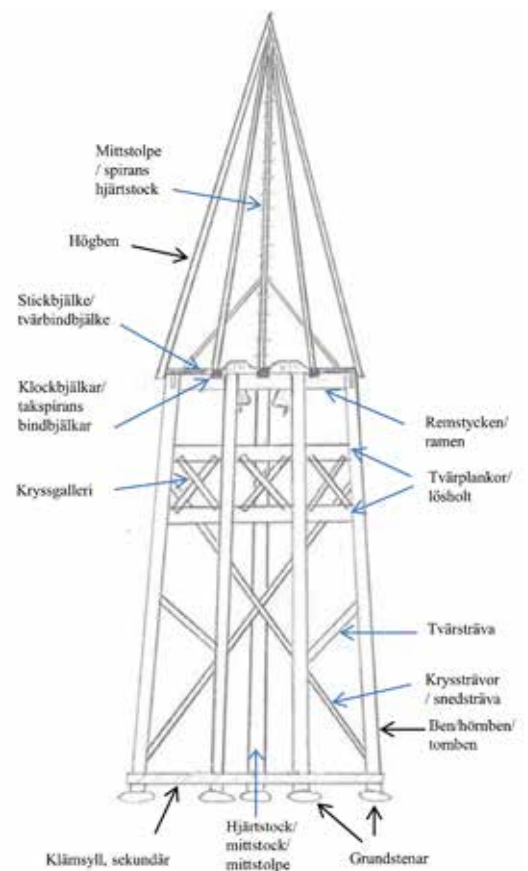
Konstruktionsmässigt så finns det två olika typer av klockstaplar, klockbockar och tornstaplar. Klockstapeln i Hagshult var en så kallad klockbock, vilket också är den dominerande formen av klockstaplar i Småland.

Klockbocken

Klockbockens konstruktion är förhållandevis enkel. Antalet bockar i konstruktionen beror på antalet klockor som stapeln ska bära. Den består vanligen av tre parallella syllar som skäras av en fjärde och i skärningspunkterna står de resta bockarna/masterna som bär klockorna. Bockarna stöts av snedställda strävor och toppas av någon form av huv. För att skydda konstruktionen mot väder och vind har klockbockarna senare ofta klätts in med panel.

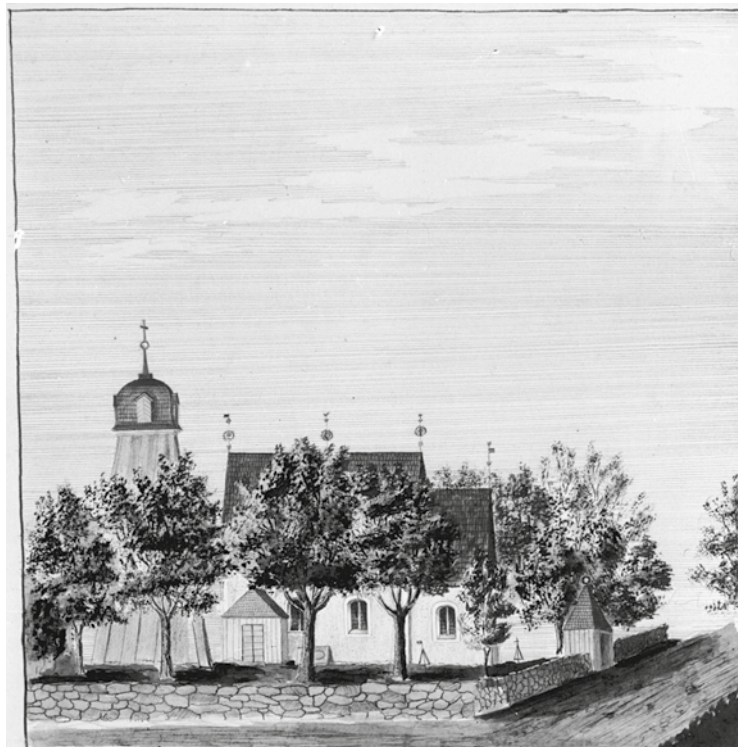
Tornstapeln

Tornstaplarna är uppförda som en ramkonstruktion. De äldsta bevarade klockstaplarna är alla tornstaplar. Inom ramen det omnämnda projektet i Skara stift kunde tre staplar dateras till 1300-talet. Tornstapeln består av en ramverkskonstruktion som står med benen direkt på grundstenar eller på en syll, ibland med en hjärtstock i mitten. Stolparna, som bildar en fyrkant med en hörnstolpe och två stolpar emellan, lutar svagt inåt. Korslagda stötor stabiliserar konstruktionen, ibland också med mindre krysstötor som i ett fackverk. Stolparna hålls ihop av flera genomgående tvärplankor. Överst binds stolparna samman av en ram som i sin tur bär upphängningen av klockorna. Tornstaplarna avslutas med en tornspira eller ett pyramidtak.

Tornstapel, bilden hämtad ur rapporten Klockstaplar i Skara stift. Bengt Bygdén 2014.

Fotografi av odaterad teckning över Hagshults kyrka och klockstapel. RAÄ. Teckningen visar den inklädda klockstapeln vilket gör att bilden är utförd efter 1784. Skicket med inramande trädkransar kring kyrkogårdarna etableras under 1800-talet början, men först i städerna och sprids efterhand till landsorten. Detta gör att man kan anta att teckningen kan vara utförd under 1800-talets mitt.

Historik Hagshult

Hagshults kyrka

Hagshults kyrka och kyrkoplats är medeltida. Den romanska stenkyrkan uppges vara från 1200-talet. Det finns dock en dopfunt i kyrkan som dateras till 1100-talet och därmed antyder att kyrkan kan vara från denna tid, om den inte föregicks av en träkyrka.

Den rektangulära salkyrkan tillbyggdes med ett rakslutande kor i öster på 1750-talet och sedan en sakristia av sten vid den norra fasaden på 1780-talet. Sakristian ersatte då en sakristia av timmer från 1693.

Under 1880-talets slut uppfördes vapenhuset i väster och den tidigare ingången på sydfasaden sattes igen. Vapenhuset fick sin nuvarande utformning i samband med restaureringen 1940.

Klockstapeln

Klockstapeln uppfördes enligt kyrkans räkenskaper år 1684. Enligt samma handling fick byggmästare Johan i Hult motta 24 daler silvermynt för klockstapelns byggnad och till spåning av klockhuset. Det var en öppen klockstapel med ett spånklätt tak eller huv som uppfördes.

Hundra år senare, år 1785, kläddes hela klockstapeln in med brädor. Reparationen leddes av byggmästare Nils Grahn från Rydaholm och skall enligt sockenstämmoprotokollet bestå i inbyggnad av de tre hjärtstockarna och trappan samt beklädnad av "roren" med ny panel. Vad som avses med roren diskuteras vidare under rubriken *Antikvariska iakttagelser och analys*.

Kyrkan från nordväst där man ser att klockstapelns huv är plåtklädd. Foto: Dan Samuelsson 1923, RAÄ.

Klockstapelns huv var klädd med spån, troligen fram till början av 1900-talet. År 1900 ersattes kyrkans spåntak med cementplattor, åtgärden på klockstapeln kan ha utförts samtidigt. På ett fotografi från 1923 ses huvet vara klädd med en ljus plåt, vidare var luckorna och takfoten ljusmålade.

På en annat fotografi i Riksantikvarieämbetets arkiv, taget 1934 av Erik Lundberg, kan man se att spiran har gått av och hänger i en lina, troligen åskledaren, vilket gör att man kan anta att spiran reparerades i anslutning till skadan.

Klockstapeln från nordöst, med den trasiga spiran. Fotografiet är också intressant ur ett kyrkogårdshistoriskt perspektiv, då det visar att man höll marken som ängsmark. Foto: Erik Lundberg 1934. RAÄ.

År 1954 genomfördes underhållsarbeten då panelen byttes på hela västra sidan och delar av den östra. På norra och södra sidorna behölls den gamla lockpanelen med sina smidda spik. Vid detta tillfälle tycks även panelen på stödbenen och syllarna ha bytts. Korset fick en ny kopparplåtsbeklädnad. Redan 1968 behövde panelen på västra sidan bytas ut och huven målades om. Åtgärder efter detta tillfälle är inte dokumenterade och har sannolikt endast bestått i målningsarbeten. Invändigt fanns året 1977 som tolkats som ett av ommålningstillfällena.

I början på 2000-talet noterades rötskador i syll och stödben. Genomgripande arbetena genomfördes sedan 2010 då flera av de yttre stödbenen i väster och öster byttes i dess nedre del och skarvades halvt i halvt i de ursprungliga stödbenen. Även delar av syllarna byttes, vidare renoverades delar av panelinklädnaden. I samband med arbetena gjordes ett antal antikvariska iakttagelser som i stora delar bekräftas i samband med denna dokumentation.

Klockstapeln var en av få i länet, vars klockringning inte var automatiserad. Den skedde via ett trampverk från tidigt 1900-tal i markplanet. Klockorna hade flyttats upp en knapp meter kring förra sekelskiftet, detta utfördes troligen i samband med installationen av trampan. Luckorna i huven hade under senare tid fått en automatisk öppning.

Mars 2010 inför byggstarten av restaureringen av skadad stödben, syll och panel. Foto: Robin Gullbrandsson, JLM.

Byggmästare Johan i Hult

I församlingens kyrkoräkenskaper anges klockstapeln vara uppförd 1684 av byggmästare Johan i Hult. Man kan inte med säkerhet säga vem Johan i Hult var, men ett rimligt antagande är att det rör sig om byggmästare Johan Olofsson bosatt i Hult, i grannsocknen Tofteryd. I dödsboken för Tofteryds socken kan man läsa att byggmästare Johan Olofsson i Hult dog den 21 oktober 1703 och begrovs onsdagen den 1 november sunnan för vapenhuset, 89 år gammal. Detta ger vid handen att han bör ha varit född 1614.

När klockstapeln i Hagshult byggdes var han i så fall 70 år gammal, vilket kan betraktas som en hög ålder i förhållande till uppgiften, men han bör ju ha haft andra till sin hjälp. Det var dock en arbetsuppgift som han var bekant med, Johan i Hult ska även ha uppfört klockstapeln vid Tofteryds kyrka år 1663. Arbetslönen var då 22 riksdaler silvermynt. (i Tofteryds sockens hembygdsbok från 1949 står det dock Johan Olsson i Hult, men det är troligen en felaktig avskrift från kyrkoräkenskaperna.)

Förutom i dessa källor återfinns samme Johan Olofsson i domböckerna också där titulerad som byggmästare.

Klockorna

I klockstapeln hängde två klockor, en stor- och en lillklocka. Storklockan vägde 1200 kg och var senast var omgjuten 1799. Den hade följande inskription:

tackom Honom i hans portar. Omgjuten år 1701 för 25 R:r, 1743 för 38 R:r och tillökt 1774 för 106 R:r samt 1799 för 210 R:r af Jonas Magnus Fries i Jönköping Pr et P Ionas Ljungberg.

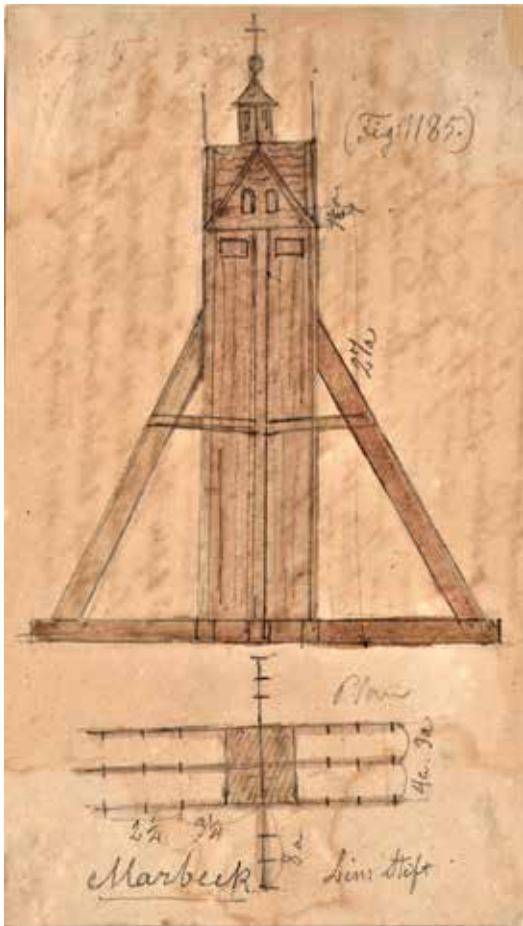
Lillklockan vägde 375 kg och hade inskriptionen: *Herren Gud den mächtige, talar och kallar verlden ifrån solen upgång allt intil nedergången. Ps 50 VI. 1701 gjuten och omgjuten 1883 med tre centners högre vigd i Stockholm af Joh A Beckman & C:o då C. M Lundin var kyrkoherde och Chr S. A. Sjögren komminister i Hagshults församlings tjänst.*

Klockorna omnämns ett antal gånger i de historiska källorna, Lillklockan köps in 1701. Storklockan anges enligt dess egen inskription ha gjutits om 1701 och 1743 samt gjutits om och tillökats 1774 och 1799. Vid samtliga tillfällen av klockgjutare i Jönköping, 1701 av klockgjutare Torbjörn Jonsson och Avid (?) Larsson, 1743 av Samuel Wettersand och Lars Junbeck och 1774 av klockgjutare Fries samt 1799 av Jonas Magnus Fries enligt klockans inskription.

Lillklockan i sin upphängning, i förgrunden kan man se hjulen och kedjorna till den manuella ringningen. Foto: Robin Gullbrandsson mars 2010.

Hults gamla kyrka med klockstapel avbildad 1802 av J. O. Backman. Klockstapelns konstruktion är lite svårtydd, huruvida det är en klockbock eller en tornstapel. Folklivsarkivet LUF.

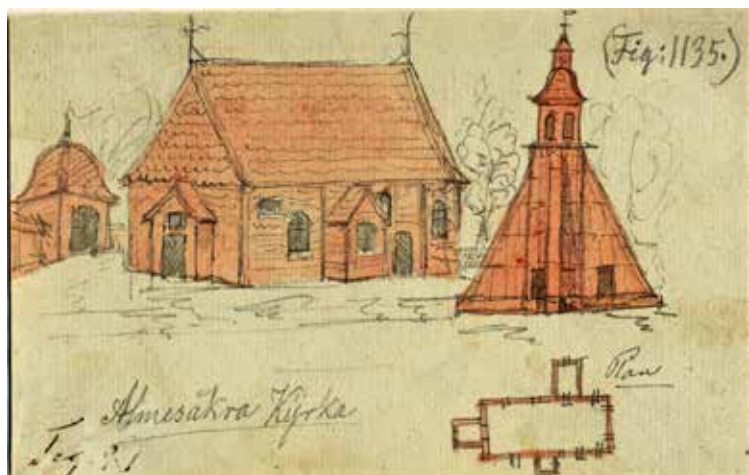
Klockbocken vid Marbäcks kyrka avbildad av Nils Månsson Mandelgren, odaterad. Folklivsarkivet LUF.

Almesåkra gamla kyrka och klockstapel, rivna när den nya kyrkan uppfördes. Avbildad av Nils Månsson Mandelgren, odaterad. Folklivsarkivet LUF.

Klockstaplar i Jönköpings län

Flertalet kyrkor i länet har haft klockstaplar, många revs dock i samband med den stora nybyggnationstiden av kyrkor under framförallt 1800-talet. Medeltida sten- eller träkyrkor ersattes i regel med moderna stenkyrkor med västtorn.

I det nuvarande Jönköpings län finns 24 stycken äldre bevarade fristående klockstaplar samt två som är sammanbyggda med kyrkan. Klockstapel från Norra Solberga kyrka står sedan 1904 i Jönköpings stadspark och utgör en del av läns museets samlingar. Det finns ytterligare en stapel från länet som är flyttad, klockstapel vid den gamla kyrkan i Stockaryd flyttades till Slottsskogen i Göteborg 1901. Vid de tre restaurerade tidigare ödeställda kyrkorna i Lannaskede, Myresjö och Vallsjö samt vid Norra Ljunga kyrka finns kopior uppförda efter gammal modell. Samtliga staplar är av typen klockbock och i stort sett samtliga är uppförda under 1600–1700-talen, förutom vid Fiskebäcks kapell där en den gamla stapeln ersattes med en ny 1854. I vissa fall anges ett precist byggår, i andra i mera svepande ordalag, som 1600- eller 1700-tal. Klock-

stapeln i Mellby, i Eksjö kommun är dendrokronologiskt daterad till 1575 vilket gör den till den äldsta kända klockstapeln i länet. Se bilaga 5.

Utifrån en snabb genomgång av länets staplar är två varianter identifierade, dels de som är utformade som klockbocken i Hagshult med tre bocksyllar och en tvärsyll, dels de som har flera tvärsyllar som exemplen i Mellby och Norra Sandsjö.

Klockstaplarna är sällan närmare analyserade konstruktionsmässigt. Sådant som kunde vara intressant att utreda är hur hjärtstockarna är sammanfogade med syllen, om de har en gaffelknut som i Hagshult eller om de är tappade in i syllen. Ett annat område som vore värt att studera är hur strävor, bockben och hjärtstockar är sammanfogade, samt olika typer av spår efter äldre utseende (före inklädnad) och hantverk.

Klockhuvarnas utformning är precis som kyrktornens oftast präglade av tidens stilideal, knutet till tillblivelsetid eller senare ombyggnader.

Stockaryds gamla kyrka och klockstapel. Stapeln flyttades till Slottsskogen i Göteborg 1901 i samband med att den nya kyrkan uppfördes. Foto: RAÄ.

Mellby klockstapel och kyrka. Klockstapeln är länets äldsta klockstapel, dendrokronologiskt daterad till 1575. Stapel fick sitt nuvarande utseende 1673. Notera det stora antalet strävor.

Klockstapeln vid Norra Sandsjö kyrka som är uppförd efter 1635 har precis som stapeln i Mellby tre strävor i vardera väderstreck.

En bild tagen dagen efter branden, där man ser hur hjärtstockar och stödben har fallit åt norr.

Det smidda järnklotet som var undanställt i klockstapeln deformades av värme och nedfallande material.

Situationen på plats

Under branden föll klockstapeln åt norr och brandresterna låg kvar på platsen fram till när dokumentationen och uppröjningsarbetet genomfördes i början av november. Tornspiran och huven hade dock fallit åt söder.

Några enstaka stöldbegärliga föremål hade tagits om hand direkt efter släckningsarbetet av kyrkans personal, så som ett smitt järnklot som tidigare fungerat som takdekoration på kyrkan.

Tornspiran och plåttaket föll åt söder.

Timmerkonstruktionen

Stommen med syllar, sidsträvor och hjärtstockar var förhållandevis intakt. Stående timmer hade fallit åt norr, men tidigare placering gick ändå att särskilja utifrån läget. Flertalet av stockarna hade inte knäckts utan var intakta förutom att ytskiktet var kolat. Flera av de stödben som hade skarvats i den senaste restaureringen hade dock brustit i skarvarna. Syllstockarna låg i stort i sitt ursprungliga läge.

På de yttre stödbenen satt i flera fall de rödfärgade panelbrädorna kvar, men det fanns i princip inga urskiljbara rester av de stolpar och panelen som klädd in stapeln och bildade tornkammaren. Från tornhuven fanns enstaka sparrar bevarade.

På stödbenens utsidor hade panelen inte brunnit upp utan satt kvar med rödfärgen i behåll.

Klockorna

Vid branden föll klockorna och bröts sönder. Klockornas kronor med upphängningsbyglar av järn föll i princip rakt ner på den nord-sydliga syllens östra sida och låg fullt synliga bland brandresterna. De resterande delarna av klockorna syntes dock inte. Initialt återfanns inte klockornas mantlar då vi sökte i anslutning till de nedfallna kronorna.

Klockornas upphängning och de avslagna kronorna. Järnstativet till vänster i bild är delar av trampanordningen till klockringningen.

Klockornas mantlar grävs fram ur det förkolnade materialet. På syllan till höger i bild kan man se enstaka spån och spikraderna efter spånen.

Klockorna hade fallit något åt väster och låg på motstående sida av tvärsyllen som klockornas kronor. Markeringarna med blå brickor och band markerar var de dendrokronologiska proverna skulle tas.

Ludvig Ödman och Anders Axelsson gräver fram klockorna ur det förkolnade materialet.

Hettan hade gjort att delar av klockornas malm smultit och förenats med kolet.

I det fortsatta röjningsarbetet bland kol och brandrester hittades sedan klockorna i motsvarande läge väster om denna syll. Klockorna hade fallit tungt och fick grävas fram bland rester av kol, aska och underliggande jord. Värmen och kraften hade gjort att klockorna delvis var deformerade och vissa sönderslagna delar hade smält.

Delarna sorterades, i den mån det gick, utifrån om de hörde till stor- respektive lillklockan.

I anslutningen till klockornas kronor fanns också resterna av järnstativet till den manuella, fottrampade ringningen. De hjul, kedjor och stålstänger som drev klockringningen satt kvar i toppen på stolparna.

Analys av konstruktionen

Klockbockens grundkonstruktion är enkel. De stående mittstolparna, hjärtstockarna bär klockorna. De sitter förankrade i en bottensyll, även kallad tvärsyll. Bockarna, som hjärtstockarna också kallas stöds av sidsträvor som står på linje med bockarna och är förankrade i samma syll. För sidstabiliteten stöds sedan varje bock av bockben som är förankrade i de i förhållande till bottensyllen tvärgående bocksyllarna. Syllarna vilar på grundstenar.

Klockstapeln i Hagshult hade dubbla par sidsträvor och bockben, det vill säga varje stödben bestod av två parallella bjälkar (se bild på sidan 10), men då benen var inklädda var det inget som gick att uppfatta.

Syllarna var timrade med dubbelhaksknutar och dymlade. Syllarna bestod av två stockar och var trapetsformade med en bredare bas än topp, detta av konstruktionstekniska skäl då bockar, sidsträ-

Demontering av en av syllens knutar.

I bild kan man se de tre hjärtstockarna med deras gaffelknutar.

Detalj av en av gaffelknutarna. De två vänstra tassarna är avsågade för dendrokronologisk datering.

De tre paren stödben med de sydöstra stödbenen överst i brandmassorna. När de föll tog de också med sig syllstocken i fallet, dessa syllar tillhörde de som skarvades vid restaureringen 2010.

vor och bockben var förankrade i syllarna med gaffelknutar, det vill säga de grep/gränsade över syllen. Syllarna var i första stockvarvet cirka 8 tum i botten och 6 tum i topp och mellan 14,5–15,5 tum höga. Urtagen för knutarna visade att bocksyllarna lades först och sedan tvärsyllen i nord-sydgående riktning. I samband med röjningsarbetet noterades också en äldre skarv på en av syllstockarna. Denna var skarvad med en blixtskarv, dymlad och förstärkt med ett järnband. Hjärtstockarnas gaffelknutar var cirka 21,5 tum i den djupaste delen av urtaget och cirka 19 tum i den andra riktningen,

I samband med demonteringen och rensningen noterades en äldre blixtskarv (delarna ligger inte i anslutning till varandra):

Skarven var dymlad och förstärkt av ett järnband.

Den övre delen av hjärtstockarna med järnfästet för hjulen till drivningen av ringningen.

de gränslande tapparna var drygt 5 tum i basen. Hjärtstockarnas kanter var avfasade vilket gjorde att de uppfattades som åttakantiga i dess nedre delar.

Bockbenen och sidsträvornas infästningar i toppen mot hjärtstockarna var alltför brandskadade för att kunna detaljstuderas i

De inre stödbenens fästpunkter mot hjärtstocken.,
Foto från 2010, Robin Gullbrandsson, JLM.

De yttre stödbenen var infästa högre upp på hjärtstocken med ett hak och spik samt en genomgående järnbult med mutter som troligen var en senare förstärkning. Foto: Robin Gullbrandsson, JLM, 2010.

samband med dokumentationen. Det fanns gott om grov smidd spik i dessa lägen, vidare där sammanfogningen hade varit förstärkt med en smidesbygel hölls stockarna fortsatt samman.

Klockorna hade hängts om i stalpeln och flyttats cirka en meter högre upp. Vid sidan om klockan syns läget för det tidigare klock-okets axel.

Från fotografierna tagna inför och i samband med restaureringen 2010 går det att tydligare se konstruktionen. De yttre bockbenen var fästade med grov smidd spik samt förstärkta med bult och mutter. De inre bockbenen var fästade med grov smidd spik samt sammanbundna med en smidd hängsla. Vissa av smidesdetaljerna går troligen att härleda till viss ombyggnad i samband med omgjutning av klockorna. Klockornas upphängning hade förändrats över tid och den senaste upphängningen var förhållandevis modern.

I samband med renoveringen noterades även att det satt äldre spåntäckning på syllen under golvet, vilket också gick att se i samband med dokumentationen. Spånens placering indikerade att de var ursprungliga vilket också den dendrokronologiska dateringen bekräftade.

De täta spikraderna efter den ursprungliga spåntäckningen.

Dendrokronologisk undersökning

Inom ramen för undersökningen gjordes också en dendrokronologisk undersökning för att få bekräftelse på klockstapelns byggnadstid i relation till de skriftliga källorna. Sammanlagt togs 29 prover som sändes för analys. Det var i huvudsak avsågade bitar av timret. Proverna var förhållandevis stora (ca 20–30 cm långa) för att den brandskadade ytan var känsligare än friskt virke. För att skydda den kolade ytan slogs dessutom respektive prov in i plastfolie. Några enstaka sågskivor togs, vidare gjordes en analys av ett spån som satt kvar på en av hjärtstockarnas tassar.

Proverna bekräftar en byggnadstid på 1680-talet. Huvudparten av virket är sannolikt avverkat vinterhalvåret 1681–82 enligt analysen. Då virket var bilat och dessutom brandskadat saknade flera av proverna splint och inget av proverna hade vankant eller bark. Ett prov är avvikande och har en förmodad avverkningstid vintern 1778–79. Detta sammanfaller ungefärligt i tid med inklädningen av klockstapeln och kan vara virke som använts för att ersätta ett skadat stödben. Det måste dock ha skett ett misstag i märkningen i samband med dokumentationen då det avvikande provet enligt noteringarna på plats skulle vara taget ur samma stock som ytterligare två prover. På två av de tre hjärtstockarna tog flera prover i samma stock, dels analyserades tassens i stockens neder- och ytterkant, dels togs ett sågsnitt av den hela stocken över gaffelknuten. Det avvikande provet skulle kunna vara från det yttre stödben som vi trodde att vi hade missat att ta.

Den dendrokronologiska dateringen är utförd av Kvartärgeologiska avdelningen vid Lunds universitet genom Hans Linderson, se bilaga 2. I bilaga 3 finns en nyckel som visar var de olika proverna är tagna.

Antikvariska iakttagelser och analys

Sammanfogningar

Knutar

De tre hjärtstockarna var sammanfogade med gaffelknutar mot syll. De djupa urtagen anpassade efter tvärsyllen och bocksyllens olika nivåer samt hjärtstockarna egenvikt gjorde knutarna stadiga utan ytterligare förankringar, förutom de snedställda strävorna. I Skararapporten omnämns två klockbockar med gaffelknutar.

Syllarna var sammanfogade med dubbelhaksknut och dymlade. En av syllstockarna hade en äldre skarv, den var utförd som en blixtskarv, dymlad och förstärkt med en smideshängsla. Virket var genomgående furu.

Detalj av de sammanfogande spikarna i stödbenen.
Foto från 2010, JLM Robin Gullbrandsson.

Spik

Sammanfogningarna mellan hjärtstock och strävor var alltför skadade av branden och fallet för att kunna analysera närmare. I samband med restaureringen 2010 togs dock några fotografier på klockorna och hjärtstockarnas övre del. Här kan man se att strävorna är fästade i hjärtstocken med bult och grov spik. Den avfotograferade strävan är spikad med två försänkta spikar, en med tillplattat huvud av en typ som brukar kallas karoliner-spik, då spikens tillplattades sidor gör att den kan liknas vid en karolinerhatt, och en spik med ett fyrkantigt toppigt fasetterat huvud.

Intressant är att i rapporten gällande klockstaplarna i Skara stift beskrivs också att det är vanligt förekommande att man parallellt har använt grov spik med olika form på huvudena i de äldre konstruktionerna, något man dock inte har någon förklaring till.

All grov spik som hittades på brandplatsen togs om hand. Inom ramen för dokumentationen fanns inte utrymme för att sortera spiken för att närmare studera deras olika utformning och hur många som fanns av varje typ. Detta kan dock vara intressant att studera inför ett eventuellt återuppförande. Spik och andra smidesdetaljer förvaras hos smeden Roland Svensson i Stensjön.

Ett av de ursprungliga dymlingshålen med spår efter navaren.

En av de ursprungliga dymlingarna. Sågsnittet ligger inte i dymlingens centrum utan i dess ytterkant.

Dymlingar

I samband med demonteringen blev flera av de ursprungliga dymlingarna synliga och visade den tidens hantverk. Hur dymlingarna hade bearbetats och i dymlingshålen kunde man se spåren efter navaren (borret) som använts.

Ombyggnaden 1785

I rapporten från restaureringen 2010 diskuterar och tolkar antikvarien vad ombyggnaden 1785 innefattade. I sockenstämmoprotokollet står att läsa att klockstapeln kläddes in med brädor, genom inbyggnad av de tre hjärtstockarna och trappan samt beklädnad av "roren" med ny panel. Utifrån en analys av klockstapelns utseende och spår efter tidigare lager menar författaren att det var troligt att stödbenen byttes vid detta tillfälle.

Klockstapeln var ursprungligen öppen, vilket kan förklara hjärtstockarnas avfasade hörn för att estetiskt markera deras bärande roll. Hjärtstockarna hade dock ingen rödfärgning eller påtaglig nötning genom väder. Det fanns små spikhål som talade för att de varit klädda med spån. På de delar av syllarna som var inbyggda

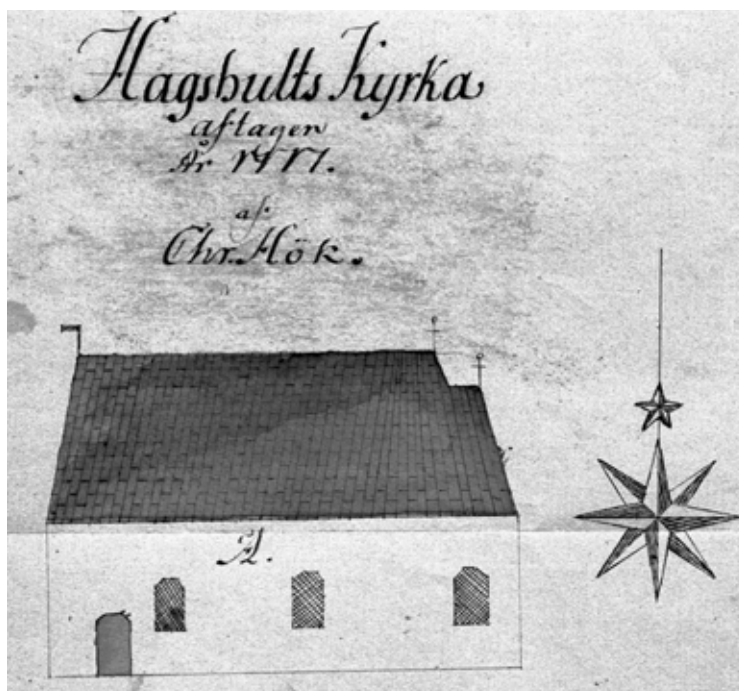
En av syllarna med kvarsittande spån.

under klockstapelns golv hade man under arbetets gång noterat att det fortfarande satt kvar kluvna furuspån, vilket också har kunnat bekräftas i denna dokumentation. Däremot fanns inga spår efter vare sig spån eller rödfärg på stödbenen, vilket i kombination med deras ”klumpiga infästning med spik” i hjärtstolparna tolkades som ett möjligt belägg för att de byttes ut 1785.

Den dendrokronologiska analysen bekräftar dock inte detta resonemang utan samtliga stödben utom ett är samtida med hjärtstockarna och avverkade under tidigt 1680-tal inför klockstapelns uppförande.

Vad avsågs då med uppgiften i sockenstämmoprotokollet att ”roren” bekläddes? Enligt Svenska Akademiens ordbok kan ror beteckna en gravvård i form av ett litet hus av trä; ...*Thett Rool som war satt på hans S. hustrus .. graaf på kyrkiegården. UpplDomb. 1: 19 (1617). (Lat.) Mausoléum. (Sv.) Roor. (T.) ein köstlich Grab. Schröderus Lex. 40 (1637). Vppå sombl. kyrckioårdar står ännu qwar några opreste och bygde brädehuus och korsz öfwer grafwarna, hwilka än kallas Rohl. Dijkman AntEccl. 57 (1678, 1703). SthmStadsord. 2: 12 (1682). Weste (1807). — jfr GRAV-, KYRKOGRÅRDS-, LIK-ROR.*

Den troliga tolkningen utifrån detta är att byggmästaren förutom att han klädde in klockstapelns också fick i uppdrag att byta panelen på de likbodar som fanns på kyrkogården. Att det fanns flera mindre byggnader på kyrkogården framgår av den odaterade teckningen som återges på sidan 8 i rapporten, där man kan se en stiglucka in till kyrkogården samt ytterligare en liten kvadratisk byggnad vid sidan om klockstapelns. I protokollen nämns också hur mycket material som nyttjades och där kvantifieras brädor och spik men inga stolpar.

Utsnitt av en avfotograferad ritning, utförd av Chr. Hök daterad 1777. Här syns den södra fasaden med den dåvarande ingången. Entrén saknar vapenhus enligt ritningen, vilket förstärker teorin att den lilla byggnaden som är avbildad vid sidan om klockstapelns i teckningen på sidan 8 utgör en fristående byggnad. RAA, Kungl Byggnadsstyrelsen.

Brandskadat material som kompletterades vid restaureringen 2010, vid den övre pilen syns ett armeringsjärn och i den nedre delen av bilden nya dymlingar.

Bild av pågående lagning 2010. Vid de kompletterande dymlingarna kan man se vita rinningar som indikerar att man har nyttjat lim. Bild: Peter Kjöllér, BSV.

Arbetsstyrkan vid röjningsarbetena när virket var bortforslat och enbart kolresterna fanns kvar. Från vänster Anders Axelsson och Pierre Bosson Byggkultur i Småland AB samt Dan Gustafsson och Ludvig Ödman, Farmartjänst Vaggeryd.

Restaureringen 2010

Vid restaureringen 2010 förutsattes att arbetena skulle utföras traditionellt med timmerlagningar skarvade halvt i halvt och dymlas vilket framgick av handlingarna och i diskussioner med entreprenören. I samband med röjningsarbetet kunde vi dock notera att arbetena inte fullt ut var utförda på detta sätt. På flera ställen fanns armeringsjärn islagna som förband mellan syllstockarna och i skarvade syllben istället för dymlingar, vilket inte alls hade samma hållkraft. Vidare verkade dymlingarna, i de fall man hade dymlat, varit limmade vilket gjorde att de hade brustit.

Sammanfattning

Klockstapeln vid Hagshults kyrka förstördes vid en brand natten till den 30 september 2020. I samband med röjningsarbetena i början av november genomfördes en dokumentation och dendrokronologiska prover togs på syllar och stödben. Analyserna visade att klockstapeln i sin helhet var uppförd på 1680-talet och inte generellt kompletterad med nya stödben på 1780-talet som man tidigare har antagit.

Administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:..... 2020-273
Medverkande timmerman:..... Pierre Bosson
Antikvarisk dokumentation:..... Britt-Marie Börjessgård
Rapportansvarig:..... Britt-Marie Börjessgård
Rapportgranskning:..... Anders Franzén
Län:..... Jönköpings län
Kommun:..... Vaggeryds kommun
Socken:..... Hagshult socken
Fastighetsbeteckning:..... Hagshult 2:1

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arkiv

Folkliksarkivet med Skånes musiksamlingar (LUF)

Material tillgängligt via den digitala plattformen Alvin: <https://www.alvin-portal.org/alvin/home.jsf?dswid=7878>

Jönköpings läns museum (JLM)

Handlingar rörande Hagshults kyrka och kyrkogård.

Riksantikvarieämbetet

Digitala söktjänster. Forndok. Fotografier och ritningar rörande Hagshults kyrka.

Riksarkivet

Digitala forskarsalen. Kyrkoarkiv Tofteryds socken.

Digitala källor

Svenska Akademiens ordbok. https://www.saob.se/artikel/?unik=R_2425-0089.ZdO7&pz=3 Hämtad 20211123.

Tryckta källor och litteratur

Bygdén, Hallgren, m.fl. 2014. *Klockstaplar i Skara stift. Rapport från en pilotstudie 2012–2014. Timmermännens perspektiv*. Skara.

Gullbrandsson, Robin. 2006. *Kulturbistorisk karakterisering och bedömning Kållerstads kyrka, Kållerstads socken i Gislaveds kommun Jönköpings län, Växjö stift*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2006:112.

- Gullbrandsson, Robin. 2010. *Antikvarisk medverkan Hagshults klockstapel restauvering*. Jönköpings läns museum byggnadsvårdsrapport 2010:35.
- Gustafsson, Willy. 1986. *Norra Solberga Bygd och folk del 1*. Anneberg.
- Haas, Jonas. *Kulturhistorisk karakterisering och bedömning Mellby kyrka, Mellby socken i Eksjö kommun Jönköpings län, Linköpings stift*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2006:55.
- Holmbäck, Åke, Wessén, Elias. 1979. *Svenska landskapslagar*. Femte serien: äldre Västgöotalagen, yngre Västgöotalagen, Smålandslagens kyrkobalk och Björkörätten. Stockholm.
- Kjörling, Michael. 1979. Hagshults kyrka – förr och nu. *Mellan Härån och Rasjön*. Hembygdsföreningarna i Bondstorp, Svenarum, Tofteryd och Åker.
- Lindblad, Jacob. 1995. De svenska klockstaplarna forskningsöversikt och probleminventering. *Bebyggelsehistorisk tidskrift nr 30 1995*. Stockholm.
- Lindblad, Jacob. 2002. Klockstaplar. *Tradition i trä en resa genom Sverige*. Stockholm.
- Lundberg, Erik. 1971. *Trä gav form*. Stockholm.
- Rendahl, Axel W. 1949. *Tofteryds forna kyrkor : en historik*. Tofterydsbygden del 2. Tofteryd.
- Stockhaus, Brita. 1940. Klockstaplar. *Fornvännen : Meddelanden för K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 1940*. Stockholm.
- Sörensen, Mattias. 2006. *Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning Hagshults kyrka, Hagshults socken i Vaggeryds kommun Jönköpings län, Växjö stift*. Jönköpings läns museum, byggnadsvårdsrapport 2006:8.

Bilaga 1. Fotobilaga

Några ytterligare bilder från brandplatsen och uppgröjningsarbetet som inte inrymdes i rapporten.

Platsen, en dag efter branden.

Bjälkarna till tornhuven. De var alltför brandskadade i ytan för att kunna avgöra om de var naturligt krok-vuxna eller om formen var uthuggen.

Flera av de skarvade stödbenen hade delat sig i skarvarna.

Några av de kapade stockarna. Det är slående hur virket enbart är ytligt brunnet och bevarat intakt under det förkolnade ytskiktet. Även formstabiliteten och bärigheten är fortsatt hög.

Stativet till trampverket för klockringningen.

Brandplatsen efter att virket är bortforslat. I förgrunden syns trappstenen in till tornrummet.

Bilaga 2. Dendrokronologisk analys

LUND UNIVERSITY

 DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOLOGY
 KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
 HANS LINDERSON

24 maj 2021

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2021:54

Hans Linderson

**DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV KLOCKSTAPELN VID
 HAGSHULTS KYRKA, VAGGERYD**
Uppdragsgivare: Britt-Marie Börjesgård, Jönköpings länsmuseum, box 2133, 550 02 Jönköping
 036-301842, britt-marie.borjesgard@jkpglm.se

Område: Vaggeryd **Prov nr:** 64437-64466 **Antal såg+borrprov:** 26-3

Dendrokronologiskt objekt: Brandhärjad klockstapel
Resultat:

Dendro nr:	Prov Nr :	Träd -slag	Antal år (2 radier om ej annat anges)	Splint (Sp) Bark (B) Vankant (W)	Datering av yttersta årsring i provet	Beräknat Fällningstid E(Efter) V(vinterhalv-året)	Kommentarer Enhet A och C
64437	1	Tall	138	Sp (20) ej W	1626	1656-1696	
64438	Bräda på 2C 64441	Tall	129;1	Ej Sp	1567	E 1617	
64439	Otydl (2A/B)	Tall	108;3	Sp 48 W?	1778	1778-1805	V 1778/79
64440	2B	Tall	183	Sp 30±4 ej W	1658	1678-1718	
64441	2C	Tall	147;3	Sp 49 ej W	1639	1650-1690	
64442	3A	Tall	130	Sp 5±3 ej W	1604	1644-1684	A
64443	(16)	Tall	116;1	Sp 76 W?	1681	1681-1695	V 1681/82
64444	(4)	Tall	86	Sp40 ej W	1632	1642-1682	
64445	5	Tall	143	Sp ? ej W	1626	E 1626	E 1676
64446	6	Tall	143	Sp 25 ej W	1620	1645-1685	A
64447	7						
64448	8	Tall	213	Sp 20 ej W	1620	1650-1690	
64449	9						
64450	10	Tall	88	Ej Sp	1556	E 1596	A
64451	11	(Tall)					Ingår möjligen i prov14
64452	12	Tall	163	Sp 45 ej W	1626	1631-1671	1 av 20 kan avvika från splintstatistiken; A
64453	13	Tall	116	Sp 28 ej W	1631	1653-1693	
64454	14	Tall	193;4	Sp 64 ej W	1656	1656-1682	
64455	15	Tall	148;3	Sp 25 ej W	1624	1649-1689	C
64456	16						
64457	17	Tall	118	Ej Sp	1570	E 1620	A
64458	18	Tall	117;3	Ej Sp	1576	E 1626	
64459	19	Tall	121	Sp? ej W	1599	E 1599	E 1649; A
64460	20	Tall	121;3	Sp? ej W	1619	E 1619	E 1669; A
64461	21	Tall	106;3	Sp 15, ej W	1616	1646-1686	A
64462	22	Tall	138;3	Sp 20 ej W	1633	1653-1693	
64463	23	Tall	86	Sp 10 ej W	1610	1650-1690	
64464	24	Tall	106	(Sp 5?) ej W	1600	1645-1685	C

64465	25	Tall	123	Sp 10 ej W	1605	1645-1685	C
64466	26	Tall	100	Sp 10 ej W	1595	1635-1675	1 av 20 kan avvika från splintstatistiken; C

Resultatuppgifter inom parentes är inte helt säkra uppgifter

Kommentarer till ovanstående resultattabell

Fällningtid kring vinterhalvåret 1681/82

Huvuddelen av det undersökta virket är sannolikt avverkat under denna tid. Flera prover saknar splint och kan avvika både åt det äldre eller det yngre hållet. Men 18 av 19 prover som får en tidsbegränsad dateringsbredd täcker **vinterhalvåret 1681/82** (två prov ligger nära men kan hänföras till udda splintmängd som inte täcks av splintstatistiken). Samtliga kan ha gemensam proveniens, vilken är tämligen lokal. Två ståndorter har särskilts, område A och C. Övriga prover som inte är kategoriserade kan tillhöra endera gruppen men uppvisar tillväxtstörningar som gör att de inte kvalar in. **Ramsviks klockstapel** i Västergötland som är knappt 20 år äldre i sin senare byggfas får så starka korrelationer att man kan spekulera om virket inte är från ett gemensamt skogsområde.

Sju prover skulle kunna vara avverkade så tidigt som år 1627. Men flera av dessa är hämtade från "ståndort A" indikerande att de är avverkade omkring vinterhalvåret 1681/82.

Fällningtid vinterhalvåret 1778/79 eller något senare är observerat från ett enda prov, 64439.

Tillsammans med prov 64441 följde ett spån eller bräda som jag daterade på eget bevåg till **efter 1617**. Denna har en avvikande proveniens jämfört med alla jämförbara prover i klockstapeln men för övrigt är den rimliga dateringen omkring vinterhalvåret 1681/82. Beklädnadsvirket har således samma ålder som det bärande timret.

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare, Lunds Universitet

Sölvegatan 12, S-223 62 Lund Tel. +46-46-2227891, Fax +46-46-2224830 e-mail: Hans.Linderson@geol.lu.se

Beskrivning av tabellen ovan

"Dendroidentitetsnummer", är en unik identitet för varje prov hanterade på laboratoriet.

"Antal år", årsringar som är analyserade i vissa fall har det inte varit möjligt att mäta årsringsbredden, då har årsringarna räknats, vilket har markerats med "+n".

I samma kolumn förekommer någon gång noteringen "ew" eller "lw" dessa termer härrör från engelskans early wood (vårved) och late wood (sommarved) och beskriver graden av den yngsta/sista årsringens utveckling. Detta indikerar att virket är avverkat på sommaren.

"splint, vankant, bark" indikerar hur många årsringar som saknas i provet. Förutsatt att provet går att datera och man har vankant eller bark i provet så får man en årsexakt datering (extrema undantag finns). "nära vankant" uppges när det finns indikationer om detta, till exempel i fältanteckningar eller om en sågskiva följer en naturlig kurvatur i rundvirket. Om vankant (den rundade avslutningen av virket där barken har försvunnit) saknas och splinten syns kan man beräkna fällningsåret med hjälp av splintstatistiken för olika trädslag och förhållanden. Vanligtvis används 17 ± 7 år på ek och en mer varierad bild på tall med en maximal variation på ± 20 år. Saknas splinten ("ej sp") anges en så kallad "efterdatering" (*terminus post quem*). Virket får då en äldsta möjliga datering. Teoretiskt kan virket vara hur ungt som helst men mer troligt handlar det om upptill några tiotal år senare avverkning än angivna efterdatering. Detta diskuteras vanligtvis i rapporten.

"Datering av yttersta årsring i provet", är alltid årsexakt vid en datering. Om provet inte kan korsdateras med en daterad dendrokronologisk serie anges "ej datering". Detta uppträder oftast vid ett litet årsringsantal (unga/snabbvuxna/kraftigt nedbrutna träd), udda trädslag (i Sverige är ek och tall bäst), för få prover från den undersökta konstruktionen, störd tillväxt etc.

"Beräknat fällningsår" här görs en beräkning utifrån dateringen av den yttersta årsringen i provet och hur många årsringar som beräknas saknas i provet. Felmarginalen som anges täcker mer än 95 procent av proverna. Finns barken eller vankanten kvar på provet ges dateringen påföljande vinterhalvår om inga andra noteringar har gjorts. Vinterhalvåret avser trädets viloperiod så att ingen årsringsbildning sker i stamvirket, viloperioden påbörjas normalt i augusti och pågår till maj söder om Norrlandsgränsen (ungefär Dalälven). Stamvirkets viloperiod blir succesivt längre mot fjällens trädgräns.

I kolumnen längst till höger har trädets proveniens samt datering med smalare felmarginal eller större osäkerhet getts.

Bilaga 3. Dendrokronologiska prover

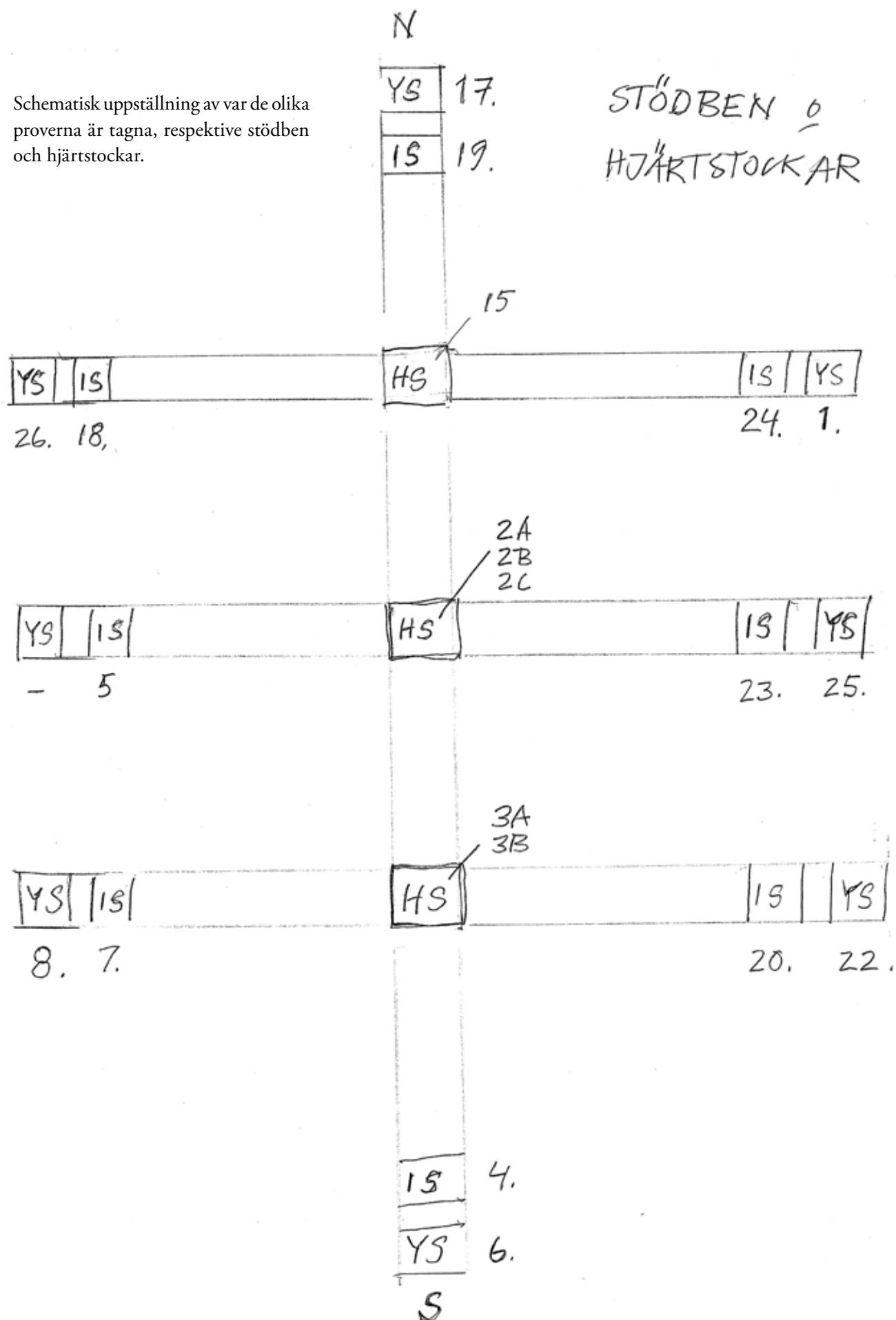
Dendroprover Hagshults klockstapel

Prov	Lokalisering
1.	Yttre stödben öst norr
2A	Hjärtstock centrum Sågsnitt
2B	Hjärtstock centrum Tass
2C	Hjärtstock centrum Tass
3A	Hjärtstock söder Sågskiva
3B	Hjärtstock söder Tass
4.	Inre stödben söder
5.	Inre stödben väst väst
6.	Yttre stödben söder
7.	Inre stödben väst syd
8.	Yttre stödben väst syd
9.	Norra syllen öst-väst 2:a varvet
10.	Syll norr-syd 2:a varvet
11.	Mittsyllen öst-väst 2:a varvet
12.	Södra syllen öst-väst 2:a varvet
13.	Mittsyllen öst-väst 1:a varvet
14.	Syll norr-syd 1:a varvet
15.	Hjärtstock norr
16.	Södra syllen öst-väst 1:a varvet
17.	Yttre stödben norr
18.	Inre stödben väst norr
19.	Inre stödben norr
20.	Inre stödben öst syd
21.	Norra syllen öst-väst 1:a varvet
22.	Yttre stödben öst syd
23.	Inre stödben öst öst
24.	Inre stödben öst norr
25.	Yttre stödben öst öst
26.	Yttre stödben väst norr

Förteckning över var respektive prov är taget.

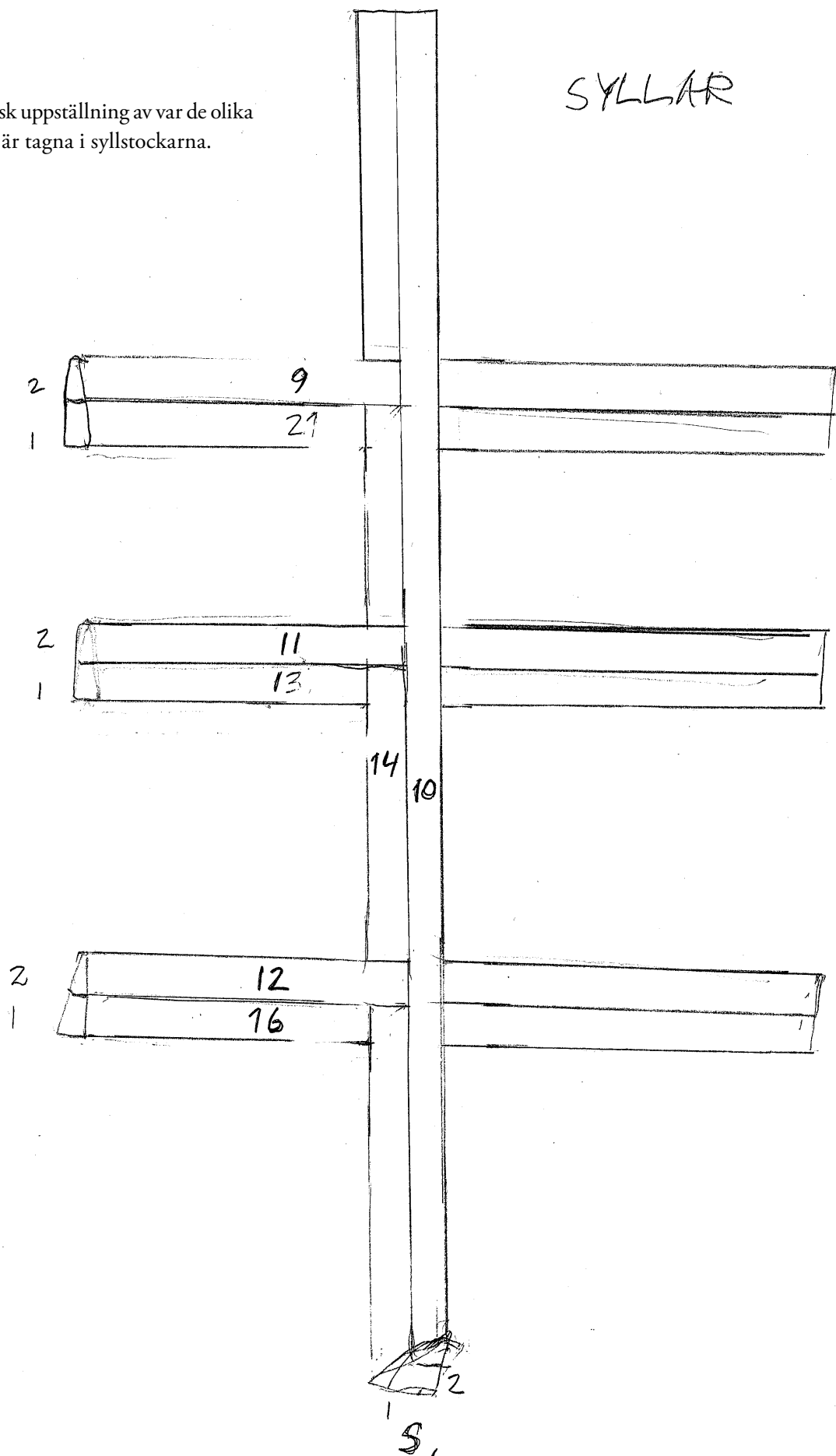
Schematisk uppställning av var de olika proverna är tagna, respektive stödben och hjärtstockar.

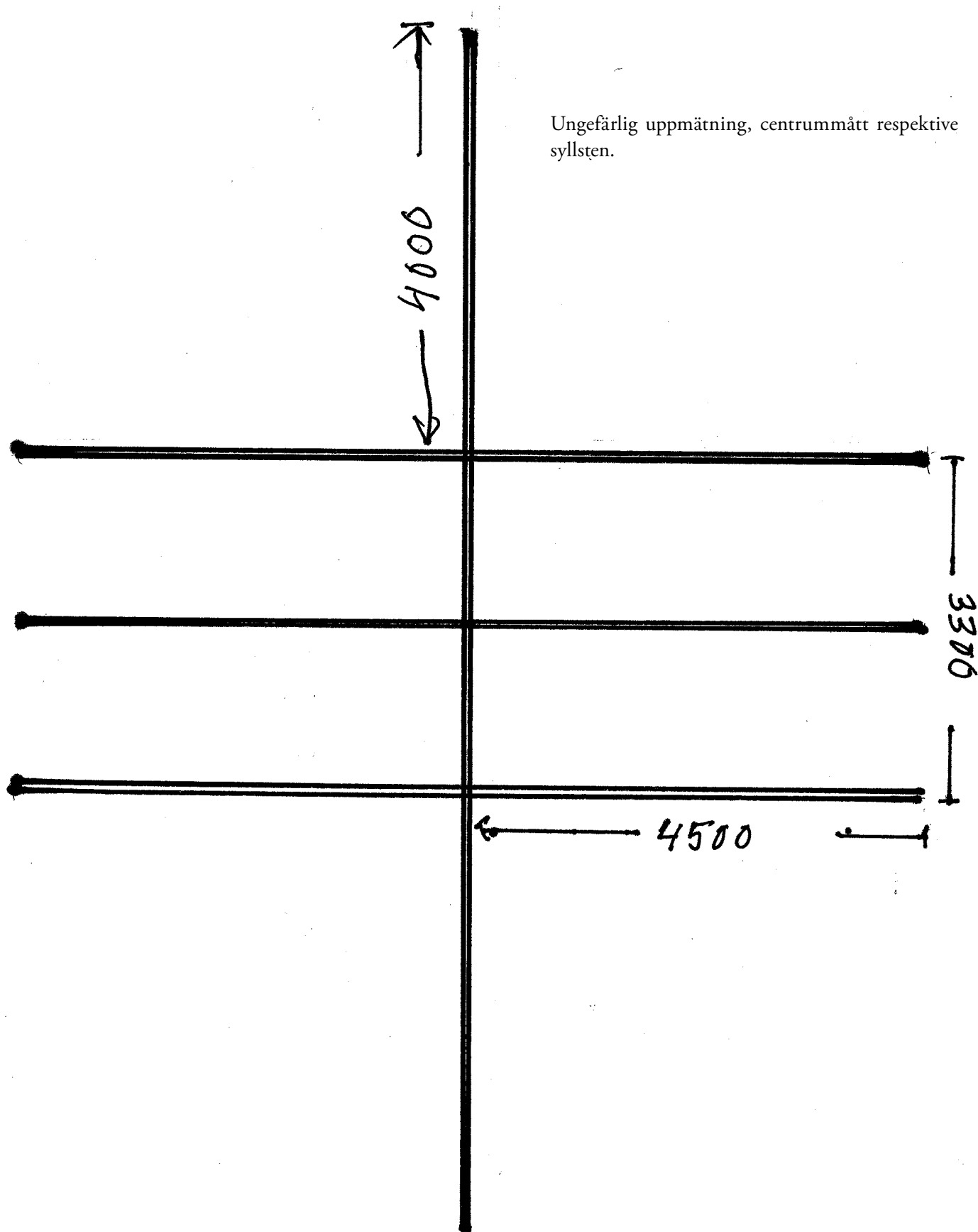
STÖDBEN
HJÄRTSTOCKAR

Schematisk uppställning av var de olika proverna är tagna i syllstockarna.

SYLLAR

Bilaga 4. Ritningar och uppmätningar

Ungefärlig måttsättning, utförd av
BSV Arkitekter & Ingenjörer AB,
inför restaureringen 2010

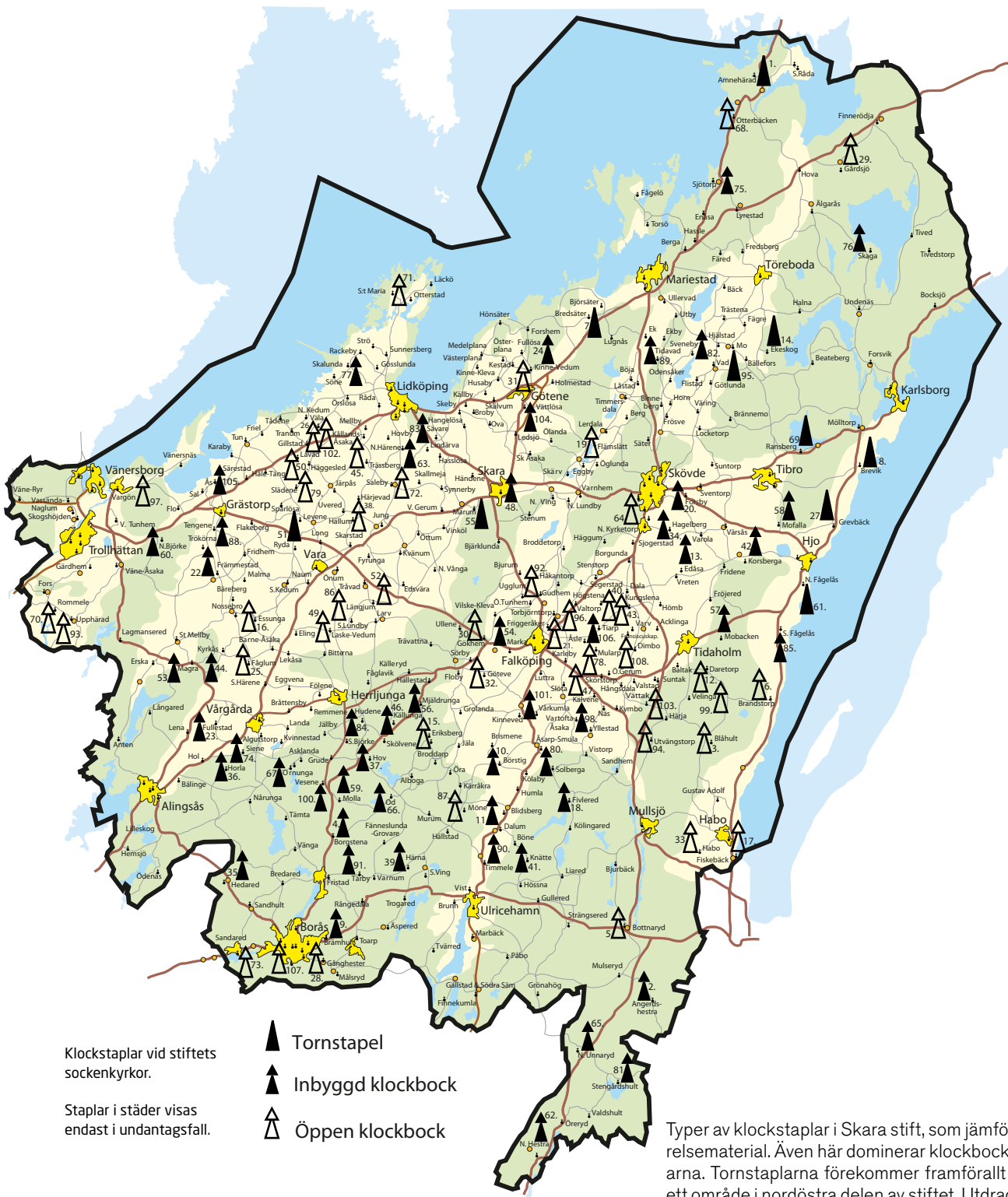

Bilaga 5. Klockstaplar, referenser

Äldre Klockstaplar Jönköpings län									
ort	datering	ev byggmästare	kompletteringar	källa	övrig info				
Angershestra	1669-1700		Inklädd 1837	BeBR					
Askeryd	1738		inklätt trapphus	Karak	nämns klockstapel under 1600-talet				
Barnarp	1681	Lars Kruse	Restaurerad 1977	BeBR					
Botnaryd	1686		1702 inbyggt trapphus	BeBR					
Brahekyrkan	1600-tal	1652 el 1684	inklädd	Karak					
Brandstorp	1708		Inklädd 1860 avklädd 1963	BeBR					
Bringtofta	tid 1700-tal		Inklädd	BeBR					
Fiskebäck	1854				ersatte äldre klockstapel				
Habo	1760	Sven Mellin	klätt trapphus	BeBR					
Hakarp	1747		inklätt trapphus	Karak					
Hjärtlanda	1600-tal		1885 inklädd	BeBR					
Karlstorp	1753	Byggm Jacob Urberg		BeBR					
Ljungarum	1600-tal?			Karak	Ombyggd/nybyggd 1763				
Melby	1673	1500-tal slut klockstapeln nämns	Inklätt trapplopp	Kark	1575 enligt dendrodatering				
Norra Hestra	1600-tal		Inklädd trol 1829	BeBR					
Norra Sandsjö	1600-talets mitt		Inklädd	Karak	Ufförd efter 1635 då kyrkans torn rasade				
Norra Solberga	1661?	I Jönköping stadspark sedan 1904			1661 enligt tradition / Inklätt trapphus, togs bort när den flyttades till stadsparken.				
Norra Unnaryd	1733		I stort nybyggd efter åsknedlag	BeBR					
Nåshult	1742	Kyrkans byggm Jonas Sandahl	Inklädd 1829	Kark	Ska ha ersatt en äldre stapel				
Nävelsjö	1700-tal ?		Inklädd	BeBR					
Sanseryd	1723	datering vindflöjel	Inklädd	BeBR					
Torskinge	1678		inklädd 1800-tal	Kark					
Utvängstorp	1735	ersatte tidigare klockstapel	inklätt trapphus avlägs 1999	BeBR					
Våthult	1693	Nils Trädgårdh fr Tranemo	Inklädd trol 1890-tal	BeBR					
Ödestugu	1750-58	Jon Arvidsson		BeBR					
inbyggda staplar									
Mulseryd			inbyggd i kyrkan 1801	BeBR	Klockstapeln från 1670-tal				
Bondstorp			inbyggd i kyrkan 1766-67	Kark	Anges ha funnits när den gamla kyrkan revs 1693. Medeltida storklocka från 1517.				
flyttad									
Stockaryd	1600-tal		öppen klockbock	FornSök	Flyttad till Slottsskogen i Göteborg 1901.				
nyuppförda									
Lannaskede gla	1937		nyuppförd i gammal stil	Karak	äldre klockstapel revs på 1880-talet				
Myresjö	1927	Sven Brander RAÄ	nyuppförd i gammal stil	Karak	Den gamla stapeln revs 1899 efter att klockorna flyttats över till nya kyrkan.				
Vallsjö gla	1932		nyuppförd med 1500-tals st	Kark	Den gamla stapeln ska ha varit från 1500-talets slut				
Norra Ljunga	1957	Martin Westerberg	nyuppförd med 1600-tals st	BeBR	1600-tals stapeln revs 1899				
Stengårdshult	1912	Torben Grut samtida med kyrk	Inklädd	Visioner					

Karta

Klockstaplar i Skara stift

Natten till den 30 september 2020 förstördes klockstapeln vid Hagshult kyrka i en brand. I samband med uppröjningsarbetet i november samma år genomförde länsmuseet en dokumentation av klockstapeln.

Inom ramen för projektet gjordes också en dendrokronologisk analys som bekräftar uppgifterna i kyrkböckerna att klockstapeln uppfördes på 1680-talet.

